

PRIPREMNO ROČIŠTE KAO MODEL UTVRĐIVANJA SPORNOG I OBLIKOVANJA DOKAZNIH PRIJEDLOGA STRANAKA U SVEZI S KONTRADIKTORNIM ISPITIVANJEM¹

Novi Zakon o kaznenom postupku kako ga je prihvatio Hrvatski sabor naša je realnost. On je već danas u primjeni u odnosu na odredbe o tajnosti istrage (čl. 231.) i u odnosu na izvanredni pravni lijek obnove kaznenog postupka (čl. 497 do čl. 508.). U odnosu na ostali tekst Zakona, kako to izrijekom određuju prijelazne i završne odredbe, slijedi njegova primjena od 1. srpnja 2009. godine, dakle za manje od mjesec dana, u punom opsegu u odnosu na predmete za koje je nadležan Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, odnosno u odnosu na sve ostale predmete od 1. rujna 2011. godine.

Ove, kao i brojne ranije izmjene kaznenog procesnog zakona pokušaj su izvršene i zakonodavne vlasti da odgovore na neke konkretne negativne pojave u društvenoj zajednici, za čije rješavanje nalaze da će najlakše biti riješiti ih na način da se promijeni zakon. Jedan od razloga za izmjenu kaznenog procesnog zakonodavstva, kako je to utvrđeno u Hrvatskom saboru dostavljenom obrazloženju prijedloga ovog Zakona je i potreba bržeg rješavanja kaznenih predmeta pred sudovima, naravno, nikada na štetu načela zakonitosti i pravičnog postupka.

* suda Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Članak objavljen: Novine u kaznenom zakonodavstvu, Inženjerski biro 2009

Pokušaj zakonodavca ili bolje rečeno zakonopisca zakona da odgovori ovim zahtjevima koji su bili dijelom jedan od razloga izmjene kaznenog procesnog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj je, na tragu jačanja stranačkih pozicija u kaznenom postupku, uvođenje nove faze postupanja u pripremama za raspravu tj. uvođenje institucionalnog pripremnog ročišta.

Što nam novo donosi faza pripremnog ročišta i koji je njen značaj?

Uvodno valja istaći da odredbe o pripremnom ročištu kao jednom od oblika postupanja suda ugrađeni su u strukturu normi Zakona o kaznenom postupku koje govore o pripremama za raspravu. Dakle radi se o trenutku kada je nadležno optužno vijeće potvrdilo optužnicu kao podobnu za raspravljanje i dostavilo ju nadležnom sudu radi zakazivanja rasprave, a predsjednik vijeća ili sudac kome je spis predmeta dodijeljen u rad provodi pripreme za raspravu.

Ovim postupanjima u pripremama za raspravu prethodilo je dovršenje istrage ako je ona vođena² i podizanje optužnice³ od strane državnog odvjetnika kada on prema svome stranačkom viđenju raspolaže sa dovoljno dokaza o postojanju osnovane sumnje da je određena osoba počinila određeno kazneno djelo. Da li je optužnica podobna za raspravljanje tj. raspolaže li državni odvjetnik doista sa dovoljno dokaza o postojanju osnovane sumnje da je okrivljenik kazneno djelo počinio utvrđuje optužno vijeće⁴ nakon propisanog postupka.

² istraga, koju više ne određuje sud već državni odvjetnik svojim nalogom kada utvrdi postojanje osnova sumnje da je određena osoba počinila određeno kazneno djelo, je obavezna samo za kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora, a za ostala kaznena djela istraga nije obavezna

³ jedini optužni akt državnog odvjetnika koji on podnosi sudu u odnosu na punoljetne ubrojive okrivljenik je radi zakazivanja rasprave i osude za kazneno djelo je optužnica, neovisno za koje kazneno djelo se okrivljenika tereti

⁴ Postupak potvrđivanja optužnice obavezna je faza postupanja u kaznenom sudovanju neovisno o težini kaznenog djela za koje se optužnica podnosi. Razlika je samo u tome što u slučajevima kada se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora do osam godina (čl. 356. st. 2. ZKP), sjednica optužnog vijeća radi potvrđivanja optužnice održava se bez pozivanja stranaka.

Dakle, u postupku u kome je optužnica potvrđena sud dolazi u priliku u fazi priprema za raspravu zakazati i održati pripremo ročište.

Pripremno ročište zakonski je obavezna faza priprema za raspravu samo u slučaju kada se optuženiku stavlja na teret da je počinio kazneno djelo za koje je propisan kazna dugotrajnog zatvora. Istovremeno, važno je istaći da ono nikada neće biti održavano ako je među strankama postignut sporazum⁵ u pogledu priznanja kaznenog djela i sankcije koju stranke suglasno sudu predlažu da bude izrečena. U svim ostalim slučajevima, dakle kada se ne radi o kaznenom djelu sa zapriječenom kaznom dugotrajnog zatvora odnosno kada nije postignut sporazum između stranaka u smislu čl. 360. st. 3. Zakona o kaznenom postupku pripremno ročište predviđeno je kao mogućnost.

Iako se u ovim situacijama radi samo o mogućnosti, a ne i obavezi održavanja pripremnog ročišta, ima li se u vidu cilj i svrha njegovog održavanja u smislu koncentracije dokaznog postupka samo u odnosu na sporno, preporuka je sucima da pristupe sazivanju pripremnog ročišta upravo kao faze postupka utvrđivanja što je sporno između stranaka, od čega će ovisiti i opseg potrebne dokazne građe.

Odredbe novog Zakona o kaznenom postupku ne sadrže odredbe o sastavu suda za određene faze kaznenog postupka, već se u tome dijelu do donošenja novih odredaba u Zakonu o sudovima primjenjuju odredbe do sada primjenjivanog Zakona o kaznenom postupku. Međutim, Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine broj 110/97.; broj 27/98.; broj 58/99.; broj 112/99; broj 58/02.; broj 143/02. i broj 115/06) ne poznaje u pripremanju za raspravu pojam pripremnog ročišta, pa se za sada postavilo otvoreno pitanje koji je sastav suda koji provodi pripremo ročište.

Zakonodavac je u čl. 370. st. 1. Zakona izrijekom odredio da se na pripremo ročište odgovarajuće primjenjuju odredbe o raspravi, ako zakonom nešto drugačije nije propisano. Već idući stavak dakle čl. 370. st. 2. Zakona o kaznenom postupku, za razliku od odredaba koje normiraju postupanje u raspravi izrijekom određuje da pripremo ročište nije javno.

⁵ čl. 371. st. 2. Zakona o kaznenom postupku.

Međutim, u pogledu sastava suda zakonodavac nije predvidio ništa posebno. Smislenim tumačenjem odredaba koje se primjenjuju za raspravu, kao jedini logičan odgovor nameće se da se pripremno ročište održava pred sudom sastava koji je nadležan za vođenje rasprave.

Međutim, analizom odredaba koje normiraju pripremno ročište vidljivo je da se na njemu donose određene odluke i sve, ali baš sve stavljene su u nadležnost predsjednika vijeća i niti u jednom slučaju ne postoji odredba koja bi davala ovlast vijeću da donosi odluku. Iz ovih odredaba proizlazilo bi da se pripremno ročište ima održati pred predsjednikom vijeća.

Međutim, odredba čl. 374. Zakona o kaznenom postupku izrijekom predviđa mogućnost da stranke izvijeste predsjednika vijeća o postignutom sporazumu o krivnji i kaznenoj sankciji i da zahtijevaju donošenje presude u smislu čl. 361. do čl. 364. Zakona o kaznenom postupku.

Poveže li se ova norma koja daje ovlast donošenja osuđujuće presude na pripremnom ročištu, posebno se naglašava problem sastava suda obzirom da odredba čl. 368. st. 3. Zakona o kaznenom postupku koji izrijekom određuje da protiv odluka predsjednika vijeće donesenim u tijeku pripremnog ročišta žalba nije dopuštena, osim ako Zakon to izrijekom drugačije ne propisuje. U konkretnom slučaju u članku koji govori o mogućnosti donošenja presude na pripremnom ročištu ništa ne govori o pravu na žalbu protiv takve presude⁶. Gramatičkim tumačenjem ove norme značilo bi da je žalba protiv takve presude, ako bi ju donio predsjednik vijeća bila isključena, što je suprotno samom duhu zakona i međunarodnim dokumentima koji osuđenoj osobi jamče pravo na žalbu. Istovremeno, ako bi takvu presudu donijelo vijeće nadležno za postupanje na raspravi sve ove dvojbe bile bi izbjegnute. Stoga za sada, dok su norme zakona takve kao to slijedi iz njihovog izričitog teksta⁷ nalazim da sud neće pogriješiti održi li pripremno ročište pre vijećem sastava nadležnog za raspravu, smislenom primjenom odredaba koje se primjenjuju na raspravi.

Koga se poziva na pripremno ročište?

⁶ koja je u ograničenom opsegu unatoč sporazuma o krivnji i kaznenoj sankciji, dopuštena

⁷ prema spoznajama autora u ovom trenutku formirana je i djeluje radna skupina za izmjenu i dopunu Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08)

Kada je predsjednik vijeća donio nalog o zakazivanju pripremnog ročišta, bilo da se radi o obaveznom održavanju pripremnog ročišta ili da je odluku o potrebi njegovog održavanja donio sam predsjednik vijeća, na pripremno ročište sud će pozvati prvenstveno stranke, dakle optuženika i ovlaštenog tužitelja, a zatim i optuženikovog branitelj oštećenik odnosno njihovog zakonskog zastupnika i opunomoćenika, a po potrebi i tumač.

Imali li se u vidu smisao pripremnog ročišta kao način jasnog i određenog definiranja što je to sporno između stranaka, kao i okolnost da su stranke već u ovoj fazi obavezne izložiti i predložiti dokaze⁸ koje namjeravaju izvoditi u odnosu na dio optužbe koji je sporan, jasno je da je bez stranaka teško zamisliti održavanje pripremnog ročišta. Međutim, zakonodavac kada govori o načinu pozivanja izrijekom određuje da će to pozivanje na pripremno ročište biti izvršeno na način kako je to propisano za pozivanje pred optužno vijeće⁹, dakle da će već u pozivu biti naznačeno da će pripremno ročište biti održano i ako uredno pozvani se ne odazove na poziv, pa čak i bez obzira ako se radi o kaznenom djelu za koje je obavezna obrana.

Takva odrednica zakona koja govori o načinu pozivanja na pripremno ročište otvara prostor potpunog obezvrjeđivanja samog smisla njegovog zakazivanja bilo kao obaveznog ili fakultativnog, ali određenog odlukom predsjednika vijeća. Naime, uopće ne mogu zamisliti održavanje pripremnog ročišta bez nazočnosti obaju stranaka, obzirom da je njegov osnovni smisao u fazi priprema za raspravu upravo sučeljavanje optužbe i obrane radi utvrđivanja opsega spornog koji se ima dokazivati u raspravi. Što znači predviđena mogućnost održavanja pripremnog ročišta bez nazočnosti uredno pozvanih obaju stranaka, ili uz nazočnost samo jedne stranke, pa i u situacijama kada je pripremno ročište obavezno, za sada mi je neobjašnjivo¹⁰.

⁸ Zakonodavac je u čl. 421. st. 2. toč. 1. Zakona o kaznenom postupku izrijekom odredio da će na raspravi predsjednik „odbiti izvođenje dokaza za koje su stranke znale tijekom pripremnog ročišta, ali ih bez opravdanog razloga nisu predložile (članak 377. stavak 1.)“

⁹ čl. 348. st. 2. i 3. Zakona o kaznenom postupku.

¹⁰ ponovno ukazujem na moguću doradu ovih odredaba u predvidivim izmjenama i dopunama postojećeg teksta Zakona.

No pođimo od pretpostavke da će se stranke odazvati pozivu predsjednika vijeća i pristupiti pripremnom ročištu.

Kao što je ranije rečeno predsjednik vijeća će nakon što utvrdi tko je sve pristupio na pripremno ročište te postavlja li oštećenik imovinskopravni zahtjev prema optuženiku, provjeriti je li među strankama postignut sporazum u pogledu krivnje i kazne kako bi, ako takav sporazum postoji postupio u smislu čl. 361. do 364. Zakona o kaznenom postupku tj. pristupio donošenju takve konsensualne presude.

Međutim, ako takvog sporazuma nema, nakon što je predsjednik vijeća otvorio pripremno ročište pozvati će državnog odvjetnika da izloži dio optužnice iz kojeg proistječu zakonska obilježja kaznenog djela, zakonski naziv kaznenog djela i da navede dokaze koji potvrđuju optužnicu. Značajna je novina u ovlastima državnog odvjetnika da zakon sada izrijekom određuje državnom odvjetniku pravo da može predložiti izricanje određene vrste i mjere kaznenopravne sankcije. Naime, dosadašnji tekst Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine broj 110/97.; broj 27/98.; broj 58/99.; broj 112/99; broj 58/02.; broj 143/02. i broj 115/06) u redovnom postupku izrijekom je isključivao pravo državnom odvjetniku predlaganja vrste i mjere kaznenopravne sankcije, pa čak i u završnom govoru¹¹. Ova novina ima značajan odraz na mogućnost da optuženik ishodi za sebe povoljniju poziciju u procesu individualizacije kazne.

Naime, odredba čl. 57. st. 1. Kaznenog zakona izrijekom određuje da će postojati uvjeti za zakonsko, kao povoljnije od sudskog, ublažavanje kada je to zakonom izričito predviđeno, a u st. 3. istog članka zakonodavac propisuje da se optuženiku može izreći „blaža kazna od propisane za određeno kazneno djelo ... i kada takvu mjeru kazne u granicama

¹¹ čl. 344. ZKP (Narodne novine broj 110/97.; broj 27/98.; broj 58/99.; broj 112/99; broj 58/02.; broj 143/02. i broj 115/06) koji određuje: „Tužitelj će u svojem govoru iznijeti svoju ocjenu dokaza izvedenih na glavnoj raspravi, nakon toga će izložiti svoje zaključke o činjenicama važnim za odluku i staviti i obrazložiti svoj prijedlog o krivnji optuženika, o odredbama kaznenog zakona koje bi se imale primijeniti, kao i o olakotnim i otegotnim okolnostima koje bi trebalo uzeti u obzir pri odmjeravanju kazne. Tužitelj ne može stavljati određeni prijedlog o visini kazne, ali može predložiti da se izrekne sudska opomena ili uvjetna osuda.“

zakonskog ublažavanja predloži državni odvjetnik i s njom se okrivljenik suglasi“. Dakle, kao što je to vidljivo norme Kaznenog zakona koje govore o ublažavanju kazne anticipirale su nova rješenje Zakona o kaznenom postupku u kojima državni odvjetnik može predložiti vrstu i mjeru kazne sukladno kaznenim okvirima propisanim za zakonsko ublažavanje kazne, i sud takvu kaznu može izreći optuženiku koji se sa takvim prijedlogom državnog odvjetnika suglasi.

No, razmotrimo kakva je pozicija okrivljenika koji nije pristao na konsensualnu presudu nakon što je državni odvjetnik izložio optužbu. U odnosu na takvog optuženika predsjednik vijeća dužan je utvrditi je li razumio optužbu i tek nakon što se uvjeri da je optužbu razumio, pozvati će ga da se očituje o tome kakav stav zauzima prema optužbi. U ovoj fazi postupka kojoj je prethodila faza potvrđivanja optužnice, moguće je da je optuženik bio nazočan sjednici optužnog vijeća i da se već očitovao o optužbi u smislu čl. 350. st. 4. Zakona o kaznenom postupku tj. da je izjavio kako se „osjeća krivim“, ali očito nije postignut sporazum o sankciji zbog čega se spis predmeta našao u fazi pripremnog ročišta. U odnosu na takvog optuženika zakonodavac je predvidio da „može ostati kod ranijeg očitovanja“ dakle i nadalje ostati kod očitovanja da se smatra krivim, ali zakonodavac mu je u ovoj fazi izrijeком dao i pravo da promjeni očitovanje tj. da porekne optužbu. Ovo osobito ako je saznao za dokaze u svezi s djelom i krivnjom nakon što je optužba od optužnog vijeća potvrđena. Međutim, važno je za istaći da u ovoj fazi postupka sud mora jasno i nedvosmisleno utvrditi očitovanje prisutnog optuženika o optužbi, obzirom da očitovanje izneseno na pripremnom ročištu determinira sam tijek rasprave i kao takvo nije predviđeno da bi ga optuženik mogao promijeniti, osim ako ranije poricanja optužbe, očitovanje na raspravi bude promijenjeno u smislu priznanja optužbe.

Naime, kako će to biti prikazano u daljnjem tijeku ovoga rada na raspravu zakazanu nakon pripremnog ročišta, sukladno odluci predsjednika vijeća pozivaju se svjedoci i vještaci samo radi utvrđivanja onog što su stranke na pripremnom ročištu utvrdile kao sporno. Ako bi došlo do promjene očitovanja u smislu poricanja nakon što je na pripremnom ročištu očitovanje bilo u smislu priznanja počinjenja kaznenog djela, te dokazi predlagani samo u odnosu na individualizaciju kazne, pripremno ročište izgubilo bi bilo kakav smisao. Upravo stoga čl. 415. st. 3. Zakona o kaznenom postupku, za razliku u odnosu na promjenu u

očitovanju koje je izneseno pred optužnim vijećem u smislu čl.350. st. 4. Zakona o kaznenom postupku, izrijeком propisuje da će predsjednik vijeća na raspravi „ ... objaviti kakovo je očitovanje o optužbi optuženik iznio ranije ...“.

Vratimo se ponovno optuženiku koji na pripremnom ročištu, očitujući se o optužbi optužbu poriče. U odnosu na takvog optuženika, zakonodavac je izrijeком odredio u čl. 376. st. 2. Zakona o kaznenom postupku¹², da će on ili njegov branitelj točno odrediti koji dio optužbe poriču i iz kojih razloga. Ovu jezičnu odrednicu u čl. 367. st. 2. Zakona o kaznenom postupku nalazim posebno značajnom u smislu jasnog i nedvosmislenog utvrđivanja među strankama, a pred sudom koji dio optužbe se čini spornim i iz kojih razloga.

Naravno da ovaj dio treba povezati sa obavezama optužbe da već na sjednici pred optužnim vijećem, ako se u kaznenom postupku namjeravaju braniti alibijem ili nebrojivošću¹³, to istaknu. Takvo očitovanje izneseno pred optužnim vijećem imati će svoje realno opredmećenje u smislu predlaganja određene dokazne građe od strane obrane sada¹⁴, u postupku priprema za raspravu u fazi pripremnog ročišta.

Dakle, optuženika koji je porekao optužbu predsjednik vijeća će pozvati da on ili njegov branitelj točno odrede koji dio optužnice poriču i iz kojih razloga.

Kako od ovog određenja ovisi opseg provođenja dokaza, opseg potrebnog utvrđivanja činjenica na raspravi, opseg potrebnog obrazlaganja utvrđenja u prvostupanjskoj presudi kao i opseg mogućeg problematiziranja ispravnosti utvrđenih činjenica u drugostupanjskom postupku, okolnost točnog određenja što se poriče i još važniji dio iz kojih razloga, mora biti jasno i nedvosmisleno naznačena u raspravnom zapisniku.

¹² „Predsjednik vijeća pozvat će optuženika koji poriče optužbu da on ili njegov branitelj, točno odrede koji dio optužnice poriču i iz kojih razloga“

¹³ čl. 352 Zakona o kaznenom postupku.

¹⁴ i prekluzije predlaganja dokaza u smislu čl. 421. st. 2. toč. 1. Zakona o kaznenom postupku, ako se za njih znalo na pripremnom ročištu, a bez opravdanih razloga nisu bili predloženi.

Na koji način, a da on bude jedinstven u praksi postupanja sudova u Republici Hrvatskoj provesti ovo zapisničko utvrđenje točnog određenja koji dio optužnice se poriče i iz kojih razloga.

Pitanje točnog određenja dijela optužbe koji se poriče naravno ne može biti shvaćeno kao zapisničko utvrđenje pojedinih rečeničnih konstrukcija iz činjeničnog opisa kaznenog djela stavljenog na teret optuženiku. Za ovo „točno utvrđenje“ treba poći od teorijskih, doktrinarnih postavki što se utvrđuje u postupku u odnosu na krivnju i obilježja kaznenog djela. U tom smislu bi trebalo teći i zapisničko „točno utvrđenje“ dijela optužbe koji se poriče.

U tom smislu predsjednik vijeća bi trebao zapisnički zabilježiti odgovore optuženika ili njegovog branitelja o opsegu poricanja u odnosu na krivnju i u odnosu na elemente samog kaznenog djela za koje se optuženik optužnicom tereti.

Zna li se da su sastavnice za utvrđenje krivnje ubrojivost optuženika, njegova svijest o protupravnosti postupanja te namjera i nehaj, kada zakon predviđa odgovornost i za nehajni oblik postupanja jasno je da i očitovanje obrane koje mora biti zapisnički zabilježeno mora se kretati u tim okvirima. Prema tome u izloženom smjeru je moguće i „točno određenje“ poricanja kaznenog djela u odnosu na krivnju na način da optuženik ili njegov branitelj navedu poriču li postojanje ubrojivosti pri počinjenju kaznenog djela¹⁵, tvrde li da nije postojala svijest o protupravnosti postupanja ili da postoje razlozi isključenja protupravnosti postupanja optuženika i konačno osporavaju li optuženi oblik krivnje bilo da se radi o jednom od oblika postupanja s namjerom (izravnom ili neizravnom) ili nehajnom postupanju (svjesni li nesvjesni nehaj).

Drugi smjer u kojem je moguće poricanje optužbe je poricanje postojanja objektivnih elemenata kaznenog djela tj. poricanje samog opisanog aktiviteta ili propuštanja kako je ono označeno u činjeničnom opisu kaznenog djela. Dakle, radi se o poricanju kao protupravnog načina počinjenja kaznenog djela u smislu opisanog aktiviteta ili izostanku traženog aktiviteta. Drugi dio, ali koji je u tijesnoj vezi sa obranom alibijem, koji oblik obrane je

¹⁵ O čemu su se morali očitovati već na postupku pred optužnim vijećem prije potvrde optužnice

optuženik ili njegov branitelj obavezan najaviti već optužnom vijeću odnosi se na poricanje prisustva na mjestu ili u vremena kada i gdje je kazneno djelo počinjeno. Time obrana ne poriče postojanje samog kaznenog djela, ali isključuje bilo kakav svoj doprinos njegovom počinjenju.

Iako ovaj koncept „točnog određenja“ koji dio optužbe se poriče može teorijski biti problematiziran u vezi pitanja ne narušava li se time pravo obrane da ne iznosi svoju obranu do kraja dokaznog postupka, a niti tada ako to ne želi, zakonodavac se odlučio za ovaj model radi što racionalnijeg organiziranja vremena suda i potpunog ostvarenja prava optuženika da mu se u najkraćem mogućem vremenu utvrdi je li ili nije počinio kazneno djelo za koje je terećen. Naravno, zakonodavac je pošao od pretpostavke postojanja odgovornog optuženika kojem nije cilj opstruiranje postupka sa ciljem što većeg vremenskog odmaka od vremena počinjenja kaznenog djela do vremena presuđenja, već po uzoru na međunarodna sudišta na kojima se u statusnim konferencijama jasno definiraju pravila za postupanje u konkretnom kaznenom predmetu. Naravno, optuženiku je ostavljen prostor da i uz ovakva zakonska rješenja ne očituje se uopće ili naprosto da se izjasni na način da poriče „svaku riječ iz činjeničnog opisa kaznenog djela stavljenog na teret optužbom“.

Međutim, takva očitovanja, iako ih zakonodavac niti na koji način ne isključuje, kako je to vidljivo iz daljnjeg teksta zakona u najblažu ruku ukazuju se nerazboritim. Naime, zakonodavac je uz potrebu „točnog određenja“ koji dio optužbe se poriče već u ovoj fazi zatražio i očitovanje „iz kojih razloga“ se određeni dio ili cijela optužba poriče. Ovaj dio obaveze obrani navođenja iz kojih razloga se određeni dio optužbe poriče, a nakon što je sud u fazi potvrde optužnice na temelju prezentiranih dokaza od strane optužbe utvrdio postojanje osnovane sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo upravo na način kako je to navedeno u samoj optužnici, poziva obranu da objasni iz kojih razloga poriče određeni dio optužbe. To objašnjavanje može biti temeljeno samo na argumentiranju i prijedlogu izvođenja određenih dokaza koji bi bili suprotstavljeni dokazima optužbe. Pri tome valja imati u vidu da je Zakon je i nadalje očuvao pretpostavku nedužnosti optuženika i potrebu da optužba dokaže počinjenje kaznenog djela.

Naime, optuženik u ovoj fazi mora biti svjestan činjenice da je sud drugog sastava već se očitovao o ponuđenim dokazima optužbe u smislu postojanja osnovane sumnje da je upravo on počinio kazneno djelo. Naravno da raspravni sud u kontradiktornom izvođenju dokaza, pa i bez posebnih dokaza obrane kojima bi se relativizirali dokazi optužbe, nije obavezan prihvatiti argumentaciju optužnog vijeća koje je utvrdilo postojanje osnovane sumnje. Za odluku raspravnog vijeća da je optuženik počinio kazneno djelo nije dovoljno postojanje osnovane sumnje već utvrđenje raspravnog suda mora biti sa potpunom izvjesnošću, a do tog stupnja izvjesnosti mora ga dovesti optužba svojim dokazima.

Zasigurno će biti u stvarno povoljnijoj poziciji optuženik koji poričući određeni dio optužbe ili cijelu optužbu za svoju argumentaciju je u mogućnosti ponuditi određene dokaze kojima relativizira dokaze koji su poslužili kao osnova za potvrđivanje optužbe¹⁶.

Na potrebu jasnog određenja već na pripremnom ročištu koji dio optužbe se poriče i „iz kojih razloga“, dakle čime se objašnjava, a zatim i kojim dokazima se potkrjepljuju tvrdnje obrane ukazuje i odredba čl. 421. st. 2. toč. 1. Zakona o kaznenom postupku koja izrijekom određuje da će predsjednik vijeća odbiti izvođenje dokaza ako su stranke za njih znale tijekom pripremnog ročišta, ali ih bez opravdanih razloga nisu predložile.

Naime, teško je zamisliti optuženika koji osporava tvrdnje potvrđene optužnice, dakle one za koju je optužno vijeće potvrdilo da postoji osnovana sumnja da je počinio određeno kazneno djelo, a da to osporavanje ne temelji na određenim dokazima. Stoga osporavanje optužbe bez istovremenog argumentiranja tvrdnje „svojim dokazima“ teško je zamislivo, ako je takvom optuženiku isključena mogućnost takve „svoje dokaze“ predložiti kasnije u samoj raspravi, jer evidentno je da ako je osporavao optužbu u cijelosti ili djelomično, onda je to činio znajući za argumente kojima pobija dokaze optužbe, a na kojima je po optužnom vijeću utemeljena osnovana sumnja da je upravo on počinio određeno kazneno djelo.

Prema tome izvjesno je da će svaki optuženik koji poriče optužbu, djelomično ili u cijelosti, kada bude pozvan da se očituje da se „točno odredi koji dio optužbe poriče i iz kojih

¹⁶ Ne smijemo zaboraviti da proces potvrde optužbe pred optužnim vijećem sada prolazi svaka, ali baš svaka optužnica i da je faza potvrde optužnice uvijek obavezan prethodni stadij pripremnog ročišta i raspravi..

razloga“, takvo poricanje argumentirati potrebom izvođenja određenih „njegovih dokaza“ na upravo određene okolnosti.

Nakon takvih očitovanja stranaka na čemu se temelji optužba odnosno koji dio optužbe i iz kojih razloga se poriče, predsjednik vijeća će ih pozvati da stave prijedlog dokaza koje namjeravaju izvesti na raspravi kao potvrdu tvrdnji koje argumentiraju. Zakonodavac je izrijeком odredio da će ih pozivajući da stave prijedloge dokaza, o kojima se protivna strana mora očitovati, upozoriti da se na raspravi neće izvesti oni dokazi za koje su stranke i oštećenik znale ali ih, bez opravdanog razloga, nisu na pripremnom ročištu predložile¹⁷.

Iako su odredbe novog Zakona o kaznenom postupku u značajnoj mjeri osnažile poziciju stranaka pred sudom, čl. 377. Zakona ostavio je pravo sudu i to predsjedniku vijeća, pa i u slučaju ne slaganja stranaka u odnosu na pojedini dokazni prijedlog, da određene dokazne prijedlog odbije. To njegovo pravo, međutim ograničeno je samo na dokaze koje smatra da se trebaju izdvojiti iz spisa predmeta¹⁸ ili dokaze u odnosu na okolnosti koje protivna stranka ne osporava.

Upravo ovaj dio predlaganja izvođenja tzv. „mojih dokaza“ sa točnim određenjem na koje okolnosti se predlaže njihovo izvođenje, ako se radi o personalnim dokazima tj. predlaganju ispitivanja svjedoka ili vještaka ima daljnji poseban značaj u kontekstu novog načina ispitivanja svjedoka i vještaka na samoj raspravi.

Naime, novi Zakon o kaznenom postupku, za razliku od ranijeg teksta zakona sada jasno i nedvosmisleno određuje na koji način se ima pred sudom provoditi ispitivanje svjedoka i vještaka, na koje okolnosti se svjedoke i vještake smije ispitivati i kojim redom teče ispitivanje svakog pojedinog svjedoka ili vještaka. Ove odredbe u čl. 420. Zakona o kaznenom postupku sada govore o tri faze ispitivanja svjedoka i vještaka od kojih svaka faza nosi drugačije ime kao i drugačiji sadržaj mogućeg ispitivanja.

¹⁷ čl. 377. st. 1. Zakona o kaznenom postupku

¹⁸ razlozi predviđeni u čl. 351 Zakona o kaznenom postupku.

Tako zakon razlikuje glavno ispitivanje – kao ispitivanje koje obavlja strana koja je svjedoka ili vještaka predložila „kao svoga“; unakrsno ispitivanje – kao ispitivanje svjedoka ili vještaka predloženog po protivnoj strani, a koje ispitivanje slijedi nakon glavnog ispitivanja i dodatno ispitivanje – kao ponovno ispitivanje „svoga svjedoka ili vještaka“, ali koje se obavlja nakon unakrsnog ispitivanja.

Ovako utvrđeni redoslijed unutar ispitivanja pojedinog svjedoka ili vještaka sa posebnim nazivima svake od faza ispitivanja nema sam sebi svrhu. Naime, ovakva razgraničenja imaju značaj u odnosu na opseg mogućeg ispitivanja u svakoj od pojedinih faza ispitivanja jednog od svjedoka ili vještaka.

Ove odredbe nužno treba povezati sa normama koje govore o pripremnom ročištu kada stranke i oštećenik predlažu izvođenje određenih dokaza na okolnosti koje su sporne, obrazlažući što kojim od dokaza, dakle iskazom pojedinog svjedoka ili vještaka dokazuju. Upravo taj dio njihovog obrazlaganja, bilo na pripremnom ročištu ili na raspravi određuje sadržaj glavnog ispitivanja. Stranka „čiji se svjedok ili vještak“ ispituje prva ispituje svjedoka ili vještaka provodeći glavno ispitivanje. Opseg pitanja koja ta stranka u glavnom ispitivanju postavlja svjedoku ili vještaku ograničen je samo na ispitivanje o okolnostima na koje je svjedok ili vještak pozvan iskazivati¹⁹ i o kojem prijedlogu se protivna strana očitovala u fazi prihvaćanja dokaznog prijedloga²⁰. Ispitivanje svjedoka izvan okvira onoga na što je predloženo njegovo izvođenje dokaza ispitivanjem sud neće dopustiti tj. zabraniti će takva pitanja odnosno odgovore, ako je pitanje već postavljeno²¹.

Nakon tako provedenog ispitivanja svjedoka u fazi glavnog ispitivanja, slijedi pravo protivnoj strani njegovog daljnjeg ispitivanja, ali sada to ispitivanje može biti samo u odnosu na sadržaj iskaza koji je iznesen tijekom glavnog ispitivanja. Pitanja koja bi izlazila iz okvira onoga što je svjedok ili vještak iskazao tijekom glavnog ispitivanja nisu dopuštena.

¹⁹ čl. 420. st. 2. Zakona o kaznenom postupku

²⁰ čl. 377. st. 2. Zakona o kaznenom postupku

²¹ čl. 421. st. 1. Zakona o kaznenom postupku – nedopušteno pitanje

Nakon unakrsnog slijedi faza dopunskog ispitivanja. Ovo ispitivanje ponovno provodi strana koja je svjedoka ili vještaka predložila, dakle strana „čiji je to svjedok ili vještak“. Međutim, u pogledu opsega pitanja koja svjedoku ili vještaku mogu biti postavljena u dopunskom ispitivanju, ona se mogu odnositi samo na sadržaj odgovora koje je svjedok ili vještak dao u unakrsnom ispitivanju.

Ovako strogo određen opseg pitanja koja mogu biti postavljena svjedoku u glavnom, unakrsnom ili dopunskom ispitivanju jasno određuje potrebu suda da na nedvosmislen način na pripremnom ročištu kada donosi odluku o tome koje svjedoke ili vještake i po čijem prijedlogu će ispitivati na raspravi, ima utvrđeno na koje okolnosti je svjedok ili vještak pozvan iskazivati.

Ako bi se neka strana kasnije uočila potrebu ispitivanja svjedoka koji je već ispitan kao svjedok protivne strane, ali sada na druge okolnosti, naravno tijekom rasprave može biti predloženo njegovo ponovno ispitivanje, ali sada kao „svoga svjedoka“ na novoutvrđene okolnosti, u odnosu na kojeg svjedoka, nakon očitovanja protivne strane predsjednik vijeća donosi odluku o izvođenju toga dokaza ili odbijanju prijedloga u smislu čl. 421. st. 2. Zakona o kaznenom postupku.

Na potrebu jasnog određenja tijekom pripremnog ročišta koji dokazi će biti izvođeni tijekom rasprave ukazuju i odredbe o pozivanju svjedoka i vještaka.

Naime, nakon što su stranke i oštećenik se očitovali o dokazima koje namjeravaju izvoditi na raspravi²² predsjednik vijeća određuje dan i sat rasprave, što prisutni primaju na znanje i obavezuju se pristupiti bez posebnog pisanog poziva, a u odnosu na svjedoke i vještake koje su stranke predložile, slijedi obaveza samih stranaka da ih obavijeste o danu i satu održavanja rasprave²³. Sud više nema obavezu pozivanja svjedoka i vještaka na raspravu. Sud preuzima tu obavezu tek ako se svjedok ili vještak ne želi odazvati pozivu same stranke

²² pri čemu stranke ne smiju zaboraviti dokaze koji se odnose na individualizaciju kazne u smislu olakotnih i otegotnih okolnosti

²³ čl. 173. st. 1. Zakona o kaznenom postupku

koja ga je predložila²⁴. Stranke nemaju mogućnost primjene prisilnih mjera za prisustvo svjedoka ili vještaka raspravi. Primjena ovih prisilnih mjera rezervirana je za sud, a da bi sud došao u priliku primijeniti ih mora doći u priliku sam i pozvati svjedoka ili vještaka. Do toga dolazi na način da na prijedlog stranke čijem pozivu se svjedok ili vještak nije odazvao, takvo ponovno pozivanje sada vrši sud, ali ne i predsjednik vijeća već će to pozivanje biti izvršeno putem tajnika suda.

Umjesto zaključka

Pripremno ročište predstavlja novotu u kaznenom procesnom postupku, te za sada u normativnom uređenju postoje određene nedorečenosti za koje se može očekivati da će biti doradene. Konceptijski, iako ono u odnosu na optuženika koji poriče optužbu naizgled predstavlja povredu načela o pretpostavci njegove nedužnosti i potrebni da optužba dokaže krivnju, nalazim da tome ipak nije tako. Naime, pripremno ročište dolazi u fazi nakon što je svaka, ali baš svaka optužnica prošla fazu potvrde u kojoj su tri suca utvrdila na temelju dokaza koje je podastrla optužba da postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo. U takvoj situaciji, polazeći od odgovorne obrane²⁵ za očekivati je da će se očitovati o tome koji dio optužbe se osporava i iz kojih razloga, a pri određivanju razloga poricanja jasno je da će uslijediti i argumentacija dokazima za svoje tvrdnje.

Svrha je pripremnog ročišta da optužba i odgovorna obrana sudu u cilju ekonomičnog postupanja fokusiraju predmet spornog, dakle ono o čemu postoji nesuglasje, bilo da se radi o elementima počinjenja kaznenog djela ili u dijelu odluke o kaznenoj sankciji, određujući koje dokaze misle izvoditi na raspravi. Na takav način određuju kako „svoje“ svjedoke i vještake koje misle ispitivati na raspravi i za koje će sami osigurati njihovu nazočnost na raspravi, a jednako tako sudu određuju opseg dopuštenih pitanja svjedocima i vještacima u smislu glavnog, unakrsnog i dopunskog ispitivanja.

²⁴ čl. 173. st. 2. Zakona o kaznenom postupku

²⁵ prekluzija iznošenja dokaza za koje se znalo